

WSOY KLASSIKOT

ROBERT MUSIL

Mies vailla ominaisuuksia 2

MIES VAILLA OMINAISUUKSIA

OSA 2

ROBERT
MUSIL

MIES VAILLA OMINAISUUKSIA
OSA 2

Suomentanut KRISTINA KIVIVUORI

SAKSANKIELINEN ALKUTEOS *DER MANN OHNE EIGENSCHAFTEN* (1930–43).

TOISEN OSAN ENSIMMÄINEN SUOMENKIELINEN PAINOS ILMESTYI 1987.

SUOMENNOS POHJAUTUU ADOLF FRISÉN V. 1952 TOIMITTAMAAN LAITOKSEEN

JOTA ON VERTAILTU V:N 1978 LAITOKSEEN.

© KRISTIINA KIVIVUORI JA WSOY 1987

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

ISBN 978-951-0-51623-2

PAINETTU EU:ssa

TOINEN KIRJA
KOLMAS OSA
TUHATVUOTINEN VALTAKUNTA
(RIKOLLISET)

1

UNOHTUNUT SISAR

Kun Ulrich samana päivänä illansuussa saapui *:n kaupunkiin ja poistui asemalta, hänellä oli edessään suuri, laakea aukio, jonka molemmista päistä lähti alkuun katu; se vaikutti hänen muistiinsa miltei tuskallisesti niin kuin sellainen maisema vaikuttaa, jonka on nähnyt monta kertaa ja taas jo unohtanutkin.

»Niin se on, että tulot ovat huvenneet kaksikymmentä prosenttia pienemmiksi ja eläminen tullut kaksikymmentä prosenttia kalliimmaksi – se tekee yhteensä neljäkymmentä prosenttia!» »Ja niin se on, että Kuudenpäivänajot ovat kansoja yhdistävä tapaus!» Tällaisia ääniä tuli hänen korvastaan – vaununosaston ääniä. Sitten hän aivan selvästi kuuli sanottavan: »Mutta oopperaa ei sentään mikään voita!» »Taitaa olla leipälajinne vai?» »Ei, se on intohimo.» – Hän kallisti päätään kuin olisi pudistanut vettä korvastaan. Juna oli ollut täynnä ja matka pitkä; sen aikana häneen oli ihmisten puheista silloin tällöin uponnut pisaroita, jotka nyt kumpusivat takaisin. Keskellä määränpäähänsä saapuneiden ilon- ja kiireenhälinää, jota kuin putken suusta valui asemarakennuksen ovesta aukion rauhaan, Ulrich oli odottanut, kunnes sitä tuli enää vain tihkuen; nyt hänen ympärillään vallitsi hälinää seuraavan hiljaisuuden imu. Siitä hänen kuulonsa herkistyi levottomaksi, samalla kun outo levollisuus näytti vallitsevan siinä, minkä hän havaitsi silmillään.

Kaikki näkyvä korostui tavallista selvempänä, ja kun hän katsahti aukion yli, sen takaa erottuivat illan valossa aivan tavalliset ikkunaristikin lasin kalvasta kuultoa vasten mustina kuin ristit Golgatalla. Sekin mikä liikkui, erkani kadun lepäävistä kohdista toisin kuin oikein suurissa kaupungeissa yleensä. Täällä ilmeisesti kaikki, olipa hyöriäistä tai aloillaan pysyväistä, mahtui avartamaan tärkeytensä piiriä. Siitä Ulrich pääsi perille, kun hän jälleennäkemisen virittämää uteliaisuutta tuntien katseli suurta maaseutukaupunkia, jossa oli viettänyt lyhyitä mutta vähemmän miellyttäviä jaksoja elämästään. Sen olemuksessa oli, kuten hän varsin hyvin tiesikin, jokin siirtokuntiin liittyvä kodittomuuden piirre: Tämä oli vuosisatoja sitten slaavilaiselle maaperälle kulkeutuneen saksalaisen porvariston vanhinta sydänaluetta, tänne se oli maatunut eikä siitä juuri muita muistoja enää ollut kuin muutama kirkko ja sukunimi, ja paitsi nykypäiviin säilynyttä kaunista palatsia ei sanottavasti enää näkynyt merkkejä siitäkään, että kaupunki oli myöhemmin ollut maasäätyjen kokoontumispaikka. Mutta tuon menneisyyden päälle oli itsevaltiuden ajan hallintotoimien myötä kertynyt se suuri laitosten paljous, jonka keisarillinen maaherranvirka tuo tullessaan: provinssin keskusvirastot, oppi- ja korkeakoulut, kasarmit, tuomioistuimet, vankilat, piispanistuin, kaupungin juhlasali, teatteri, nämä kaikki ihmisineen, joiden vanavedessä seurasivat kauppiaat ja käsityöläiset, niin että lopulta syntyi muualta muuttaneiden yrittäjien toimesta vielä teollisuuskin; heidän tehtaansa täyttivät esikaupunkeja talo talolta, ja tuon maankolkan kohtaloihin ne viimeisten ikäpolvien aikana olivatkin vaikuttaneet kaikkea muuta voimakkaammin. Tällä kaupungilla oli historiansa, ja kasvotkin sillä oli, mutta niissä eivät sopineet yhteen silmät ja suu tai leuka ja tukka, ja kaiken yllä oli jälkiä kiihkeän vilkkaasta elämästä, joka on sisäisesti tyhjää. Saattaa olla, että tällainen tausta, liittyessään poikkeaviin henkilökohtaisiin oloihin, oli-kin omiaan kehittämään varsin epätavallisia piirteitä.

Sanalla sanoen, vaikka sekään sana ei täysin osu kohdalleen: Ulrich vaistosi jonkinlaisen »sielullista substanssia puuttuvan» ilmapiiriin, joka hämmensi ihmisen niin eksyksiin, että heräsi taipumus hillittömiin kuvitteluihin. Hänellä oli taskussaan isänsä omituinen sähke, jonka hän osasi ulkoa: »Tulkoon tietoosi minun mainittuna päivänä tapahtunut poismenoni», oli vanha herra antanut ilmoittaa, vai pitäisikö sanoa »ilmoittanut»? – sen kyllä ratkaisi jo itse sähkökin, sillä alla oli

»sinun isäsi». Hänen Ylhäisyytensä, Todellinen Salainen Neuvos, ei ollut milloinkaan laskenut leikkiä vakavissa yhteyksissä – niinpä viestin omituinen sanamuoto olikin pirullisen johdonmukainen, hän itsehän ilmoitti asiasta pojalleen, kun hän loppua odottaessaan pani paperille tai saneli tuon lauseen ja määräsi näin syntyvän asiakirjan astuvaksi voimaan välittömästi hänen viimeisen hengenvetonsa jälkeen; eipä asiointilaa olisi ehkä voinut täsmällisemmin ilmaistakaan, ja kuitenkin tästä menettelystä, jolla nykyhetki yritti hallita tulevaisuutta, jota se ei enää voinut kokea, lehahti aavemainen kalmanhenkäys muistona rai-voten lahonneesta tahdonvoimasta.

Jonkin miellelyhtymän kautta tuo asenne sai Ulrichin muistamaan pikkukaupunkeja ja niille ominaista makua, joka suorastaan vaalimal-la vaali suhdattomuuksia, ja niin hän tuli samalla hieman huolestuen ajatelleeksi maaseudulle avoitunutta sisartaan, jonka hän kai tapaisi jo muutaman minuutin kuluttua. Junassakin hän oli jo ajatellut si-sartaan, josta hän ei tiennyt paljoakaan. Asianmukaisia perheutisia hänelle oli aika ajoin saapunut isän kirjeissä, sellaisia kuin että »Sisaresi Agathe on mennyt naimisiin», ilmoitus, johon liittyi täydentäviä lisätietoja syystä että Ulrich ei ollut päässyt tulemaan vihkiäisiin. Ja taisi olla vuotta myöhemmin, kun jo saapui viesti nuoren aviomiehen kuolemasta, ja taas kolme vuotta sen jälkeen, mikäli hän oikein muisti, tehtiin tietäväksi: »Sisaresi Agathe on minun suureksi mielihyväkseni päättänyt mennä uusiin naimisiin.» Näissä toisissa häissä, viisi vuotta sitten, hänkin oli ollut mukana ja oli tavannut sisartaan muutaman päivän ajan; mutta hän muisti siitä vain, että ne päivät olivat olleet kuin herkeämättä pyörivä jättiläisratas, pelkistä valkopitseistä tehty. Ja muisti aviomiehen, josta hän ei pitänyt. Agathen oli täytyntä olla kaksikymmentäkaksivuotias siihen aikaan, hänen itsensä kaksikymmentäseitsemänvuotias, sillä juuri vähän aikaisemmin hän oli saanut tohtorinarvon; sisar oli nyt siis kahdenkymmenenseitsemän, eivätkä he olleet koko tänä aikana enää tavanneet, eivät liioin vaihtaneet yhtään kirjettä keskenään. Isänsä hän vain muisti myöhemmin usein kirjoittaneen: »Sisaresi avioliitossa kaikki ei näy olevan parhain päin, Jumala paratkoon, vaikka hänellä on erinomainen mies puolisona.» Tai jonain toisena kertana näinkin: »Sisaresi Agathen puolison viimeaikaisesta menestyksestä olen suuresti iloinnut.» Jotain tuontapaista se ainakin oli ollut, ikävä vain, ettei hän ollut noille kirjeille koskaan suonut huo-

miota; kerran tosin, sen hän nyt sittenkin muisti aivan tarkkaan, isä oli ensin puhunut moittivassa sävyssä Agathen lapsettomuudesta, mutta sitten lisännyt toivovansa, että Agathe kuitenkin viihtyi avioliitossaan, vaikkei hän sitä koskaan tulisi myöntämään, sellainen luonne kuin hänellä oli. – »Minkähännäköinen hänestä on tullut?» ajatteli Ulrich. Vanha herra, joka niin huolehtivasti lähetti heille tietoja toisistaan, oli ollut silläkin tavalla omalaatuinen, että oli toimittanut heidät pois kotoa jo varhaisella iällä, heti äidin kuoleman jälkeen. He olivat saaneet kasvatuksensa eri internaateissa, eikä Ulrich, joka huonon käytöksensä takia useinkaan ei päässyt kotiin lomalle, ollut oikeastaan kunnolla tavannut sisartaan sitten lapsuudenpäivien, jolloin he tosin olivat olleet toisilleen hyvin rakkaat. Vain yhden ainoan kerran, Agathen ollessa kymmenvuotias, he olivat olleet yhdessä pitempään.

Ulrichin mielestä oli aivan luonnollista, etteivät he näissä oloissa olleet kirjeenvaihdossakaan. Mitäpä kirjoittamista heillä olisi ollut?! Hän oli ollut luutnantti siihen aikaan kun Agathe meni ensimmäistä kertaa vihille, sen hän nyt muisti, ja oli silloin maannut sairaalassa hoidattamassa ampumahaavaa, jonka oli saanut kaksintaistelussa – Luoja sentään, mikä aasi hän oli ollut! Miten montakin eri asia hänessä oli, pohjimmaltaan! Hänelle näet välähti nyt mieleen, ettei tuo luutnantin kaksintaistelumuisto kuulunutkaan tähän yhteyteen: hän olikin jo ollut melkein valmis insinööri silloin, jokin »tärkeä» työ oli muka estänyt saapumasta perhejuhlaan! Ja sisaresta puhuttiin myöhemmin, että hän oli syvästi rakastanut ensimmäistä miestänsä – Ulrich ei enää muistanut, keneltä oli sen kuullut. Mutta mitä tuo »syvästi rakastanut» lopultakaan merkitsee?! Niin on vain tapana sanoa. Agathe oli mennyt uusiin naimisiin, eikä Ulrich voinut tätä toista miestä sietää, se ainakin oli varmaa! Antipatia ei ollut vain henkilökohtaisen vaikutelman syytä, osansa oli myös eräillä langon julkaisemilla teoksilla, joita hän oli lukenut, ja saattoi hyvinkin olla, ettei unohtaminen ollut aivan tahatonta, kun hän tämän jälkeen ei enää muistanut sisartaan olevankaan. Eihän se ollut kauniisti tehty; mutta pakko hänen oli myöntää, ettei hän edes tänä viimeksi kuluneena vuotena, jonka mittaan hän sentään oli miettinyt niin monenlaisia asioita, ollut muistanut sisartaan yhtään ainutta kertaa, eikä vielä isän kuolinviestin tultuakaan. Mutta asemalla hän oli kysynyt vanhalta palvelijalta, joka oli häntä vastassa, oliko lanko jo saapunut, ja ilahtunut kuultuaan, että professori Hagauer tu-

lisi vasta hautajaisiin, ja vaikka siihen saattoi olla enintään pari kolme päivää, se aika tuntui hänestä olevan kuin erakkola, jonne hän saisi vetäytyä maailmasta rajoittamattoman kauaksi aikaa ja jonka hän nyt jakaisi sisarensa kanssa, ikään kuin he olisivat toisilleen läheisimmät koko maailmassa. Turhaan hän olisi kysynyt selitystä näihin mielijoh-teisiin; ajatus »tuntemattomasta sisaresta» taisi olla niitä väljiä abstraktioita, joissa löytää sijansa moni sellainen tunne, joka ei ole oikein missään kotonaan.

Tuollaisia kysymyksiä pohtien Ulrich oli hiljalleen kävellyt pe-remmälle kaupunkiin, joka avautui hänen eteensä outona ja tuttuna yhtaikaa. Matkatavaransa – joihin hän oli ennen lähtöään vielä viime hetkessä lisännyt melkoisen määrän kirjojakin – hän kuljetutti erikseen ajurilla jättäen niiden huoltajaksi häntä noutamaan tulleen vanhan palvelijan. Mies kuului jo hänen lapsuusmuistoihinsa. Työssään hän toimitti sekä talonmiehen että linnanvoudin ja vielä yliopiston vahtimestarinkin virkoja tavalla, joka oli vuosien mittaan saanut niiden rajat hälvenemään. Tämä vaatimattoman-vaitelias mies oli luultavasti se, jolle Ulrichin isä oli sanellut kuolinviestinsä. Ulrichin jalat kulkivat ihmettelynsekaisen mielihyvän saattelemina tietä, joka vei niitä kotia kohti, samalla kun aistit virkeinä ja uteliaina ottivat vastaan tuoreita vaikutelmia, joilla jokainen kasvava kaupunki aina yllättää, kun sitä ei ole nähnyt moneen aikaan. Tietyissä kohdassa Ulrichin jalat, jotka muistivat sen kohdan aikaisemmin kuin hän itse, kääntyivät viemään häntä pois päätieltä, ja kohta hän jo olikin kapeassa, vain kahden puutarhanmuurin muodostamassa kujassa. Vinosti tulijaa vastapäätä kohosi tuo vajaat kolme kerrosta käsittävä talo korkeampi ne keskiosineen, vanha hevostalli kupeellaan, ja puutarhan muurin kyljessä kyyhötti yhä vielä pieni mökki, jossa palvelija asui vaimonsa kanssa; oli aivan kuin isävanhus kaikesta tuntemastaan luottamuksesta huolimatta olisi halunnut pitää heidät mahdollisimman loitolla ja kuitenkin saartaa heidät omien muuriensa sisälle. Ulrich oli kulkenut ajatuksiinsa vaipuneena lukitulle puutarhanportille asti ja ehtinyt jo kalahduttaa isoa kolkutinta, joka soittokellon asemesta riippui matalalla ja vanhuuttaan jo mustuneella portilla, kun hänen saattajansa tuli juoksujalkaa perässä ja oikaisi hänen erehdyksensä. Heidän oli kierrettävä muurin ympäritse takaisin pääsisäänkäytävän eteen, minne vaunut olivat pysähtyneet, ja vasta siellä Ulrich, nähdessään talon fasa-

din jossa mikään ei ollut auki, huomasi ihmetellä, ettei sisar ollut tullut asemalle häntä noutamaan. Palvelija ilmoitti, että »armollinen rouva oli saanut migreenikohtauksen ja pöydästä noustuaan mennyt levolle, mutta käsenyt tulla herättämään herra tohtorin saavuttua. Saiko sisar useinkin migreenikohtauksia, jatkoi Ulrich kyselemistään ja samassa jo katuikin kömmähdystään, sehän paljasti tälle lapsuudenkodin uskotulle palvelijalle hänen vierautensa ja kajosi perhesuhteisiin, joista oli paras olla vaiti. »Armollinen nuori rouva käski tarjota teen puolen tunnin päästä», vastasi vanha mies tahdikkaasti, ja hänen kohteliaan ilmeettömät palvelijankasvonsa vakuuttivat hienovaraisella tavalla, ettei hän ymmärtänyt mitään, mikä meni yli hänen tehtäviensä.

Vaistomaisesti Ulrich katsahti ylös ikkunoihin, hän arveli Agathen ehkä seisovan jossain niiden takana seuraamassa hänen tuloaan. Onkohan hän sympaattinen, kysyi Ulrich mielessään ja totesi harmistuen, että hänen olonsa täällä muodostuisi varsin tukalaksi, jos hän ei pitäisi sisarestaan. Luottamusta herättävän piirteen hän oli tosin näkevinään jo siinä, ettei Agathe ollut tullut asemalle eikä vielä talon portillekaan häntä vastaan, se osoitti tiettyä sukulaisuutta tuntemistavassa, sillä tarkkaan ajatellen hänen sisarellaan oli ollut yhtä vähän syytä rientää häntä vastaan kuin hänellä itsellään oli aihetta syöksyä isänsä paarien ääreen ehdittyään hädin tuskin perille. Hän käski sanoa olevansa puolen tunnin kuluttua valmis ja alkoi hiukan kunnostaa asuaan. Hänelle varattu huone sijaitsi rakennuksen keskiosassa, sen ullakon tapaisessa kolmannessa kerroksessa. Se oli hänen entinen lastenkamarinsa, sisustusta vain oli oudon näköisesti täydennetty erällä aikaihmissen mukavuuksiin kuuluvilla kalusteilla, jotka oli ilmeisesti haalittu kokoon aivan umpimähkään. »Muunlainen järjestely ei kai sitten käy päinsä, niin kauan kuin vainaja on tämän katon alla», Ulrich ajatteli ja asettui taloksi lapsuutensa raunioille, mikä ei aivan vaivattomasti sujunut, mutta herätti sentään jonkin verran mieluisiakin tunteita, jotka usvan lailla kohosivat tästä maaperästä. Hän aikoi vaihtaa vaatteita ja sai päähänsä valita pyjaman tapaisen kotipuvun, joka tuli vastaan hänen purkaessaan matkalaukkuja. »Kyllä hänen olisi edes täällä talossa sentään pitänyt tulla heti tervehtimään», Ulrich ajatteli, ja huolettomaan vaateparren valintaan sisältyikin samalla pienoinen ojennus, vaikka hänellä silti säilyi sekini tunne, että Agathella varmaan oli käytökseensä jokin veljelleen ehkä mieleinenkin syy, ja niin tuli vaatteidenvaihtoon myös

hiukan sitä kohteliasta sävyä, jota pakoton luottamuksen ilmaus aina sisältää.

Puku oli väljä, pehmeästä villakankaasta tehty pyjama, melkein pierrotpuvun tapainen, siinä oli mustia ja harmaita ruutuja, ja ranteista ja nilkoista se oli yhtä tiukka kuin vyötäisiltäkin; hän viihtyi siinä sen mukavuuden takia, ja mennessään portaita alas hän tunsi, miten hyvää se teki valvotun yön ja pitkän matkan jälkeen. Mutta tullessaan huoneeseen, jossa sisar häntä odotti, hän itsekin jo aivan ihmetteli, kuinka oli tullut sellaiseen asuun pukeutuneeksi, sillä salaperäinen sattuma oli järjestänyt, että häntä vastapäätä seisoivat kookas, vaaleatukkainen, hennon harmaiden ja ruosteensuskeiden raitojen ja ruutujen verhoama pierrot, joka ensi silmäyksellä vaikutti aivan hänen näköiseltään.

»En ole tiennytäkään, että me olemme kaksoset!» sanoi Agathe, kasvot hilpeyttä kirkastuen.

2

LUOTTAMUSTA

He eivät tervehtineet suutelemalla, seisoivat vain ystävällisesti vastusten; sitten he vaihtoivat asentoa, ja Ulrichilla oli tilaisuus katsella sisartaan. Koon puolesta he sopivat hyvin yhteen. Agathella oli vaaleampi tukka, mutta ihossa sama kuivan-ilmava tuoksu kuin hänelläkin, ainoa ominaisuus, josta Ulrich omassa ruumiissaan piti. Agathen rintakehä ei häipynyt näkyvistä rintoihin, vaan oli hoikka ja voimakas, ja sisaren jäsenet näyttivät noudattavan sitä pitkää ja kaitaa sukkulamoota, jossa yhtyvät luontainen suorituskyky ja kauneus.

»Migreenisi on toivoakseni ohi, siitä ei huomaa enää mitään», Ulrich sanoi.

»Ei minulla migreeniä ollutkaan, käskin vain sanoa sen syyksi, yksinkertaisuuden vuoksi», Agathe selitti, »kun en hevin voinut lähettää palvelijan mukana mitään mutkikkaampaa viestiä: minä olin vain laiska. Olin nukkumassa. Minulle on täällä tullut tavaksi nukkua joka ainoa liikenevä minuutti. Yleensäkin olen laiska; toivottomuuttani kai. Ja kun sain sanan, että sinä tulisit, sanoin itselleni: Toivottavasti tämä on viimeinen kerta kun minua nukuttaa, ja sitten heittäydyin jonkinlaisen terveysunen valtaan. Tälle kaikelle minä keksin palvelijan käyttöön huolellisen harkinnan jälkeen nimityksen 'migreeni'.

»Etkö yhtään harrasta urheilua?» tiedusteli Ulrich. »Tennistä kyllä

vähäsen. Mutta yleensä inhoan urheilua.»

Sisarensa puhuessa Ulrich tarkkaili hänen kasvojaan vielä kerran. Ne eivät vaikuttaneet kovinkaan samannäköisiltä kuin hänen omansa; mutta ehkäpä hän erehtyi, ehkä heidän kasvonsa muistuttivat toisiaan kuin pastellimaalaus ja puupiiirros: näissä hän työtävän erilaisuus estää huomaamasta, mikä viivan ja pinnan käsittelyssä on samaa. Jokin noissa kasvoissa teki hänet levottomaksi. Hetken kuluttua hän tajusi, mikä se oli: hän ei yksinkertaisesti päässyt selville siitä, mitä ne ilmaisivat. Niistä puuttui se piirre, joka sallii tehdä tavanmukaiset johtopäätökset henkilöstä. Ne olivat sisältörikkaat kasvot, mutta mitään korostunutta, tuttuun tapaan luonteenpiirteiksi koostunutta niissä ei ollut missään kohdin.

»Mistä johtuu, että sinäkin olet pannut päällesi tuollaisen puvun?» kysyi Ulrich.

»Sitä en itselleni selvittänyt», Agathe vastasi. »Ajattelin vain, että se on pukeva asu!»

»Hyvinkin pukeva!» totesi Ulrich nauraen. »Mutta onpa tässä tapahtunut oikea sattuman silmäkääntötempu! Eikä isän kuolema ole kovin pahasti järkyttänyt sinuakaan, kuten huomaan?»

Agathe kohottaautui hitaasti varpailleen ja laskeutui taas yhtä hitaasti takaisin.

»Onko miehesikin jo täällä?» veli kysyi jotakin sanoakseen.

»Professori Hagauer tulee vasta hautajaisiin.» – Agathe näytti olevan hyvillään, kun tuli tilaisuus lausua nimi näin muodollisesti ja panna se pois kuin laskisi kädestään vieraan esineen.

Ulrich ei tiennyt mitä vastata. »Aivan, johan minä sen kuulinkin», hän sanoi.

Taas he katselivat toisiaan, sitten he menivät, niin kuin säädyllinen tapa vaatii, siihen pieneen huoneeseen jossa vainaja oli.

Siellä oli koko päivän jo vallinnut keinotekoinen pimeys; huone oli mustalla kyllästetty. Kukat ja palavat kynttilät loivat siihen loistoaan ja tuoksuaan. Kaksi kookasta, ryhdikästä pierrothahmoa seisoivat vainajan edessä ikään kuin olisivat jääneet häntä tarkkailemaan.

»Minä en mene enää takaisin Hagauerin luo!» sanoi Agathe, jotta se tulisi sanotuksi. Olisi melkein voinut ajatella, että se oli tarkoitettu vainajankin kuultavaksi.

Kuollut makasi jalustallaan niin kuin oli itse määrännyt: frakkiin

puettuna, paarivaate ulottuen rinnan puoliväliin, niin että kivetetty paita näkyi sen yläpuolelta, kädet ristissä ilman krusifiksia, rintapie-
lissä kunniamerkit. Silmäkulmien harjanteet olivat kapeat ja kovat, posket ja huulet sisäänpainuneet. Siinä hän makasi kammottavaan, silmättömään kuolleennahkaan ommeltuna, ihoon, joka vielä on osa ihmisen olemusta ja kuitenkin jo vieras – elämän matkareppu. Tah-
tomattaan Ulrich tunsi jonkin järkkävän olemisensa juurissa, siellä missä ei ole tunnetta eikä ajatusta; missään muualla sitä tuntua ei ollut. Jos hänen olisi täytyntä lausua se ääneen, hän olisi voinut vain sanoa, että eräs rasittava ja rakkaudeton suhde oli päättyntä. Niin kuin huono avioliitto tekee huonoiksi ihmiset, jotka eivät pysty siitä vapautumaan, niin teettää huonoja ihmisiä jokainen ikuisesti tarkoitettu, raskaasti painava side, kun sen alta ajallinen surkastuu ja hälvenee.

»Minä olisin toivonut, että olisit tullut jo aikaisemmin», kertoi Agathe edelleen, »mutta isä ei tahtonut. Hän järjesti itse kaikki kuolemaansa liittyvät asiat. Hänestä olisi kai ollut piinallista kuolla sinun silmiesi alla, niin minä luulen. Olen ollut täällä jo kaksi viikkoa. Se on ollut kauheaa.»

»Rakastiko hän edes sinua?» kysyi Ulrich.

»Hän antoi vanhan palvelijansa huostaan kaiken, minkä halusi saada hoidetuksi, ja siitä asti vaikutti siltä kuin hän olisi ollut tekemistä vaille ja tuntenut itsensä joutavaksi. Mutta noin joka neljäntuntti hän kohotti päätään ja katsoi, vieläkö minä olin huoneessa. Ensimmäisinä päivinä nimittäin. Seuraavina päivinä välit pitenevät ensin puoleksi tunniksi ja sitten jo tunniksikin, ja sen kauhean viimeisen päivän mittaan se tapahtui enää vain pari kolme kertaa. Eikä hän koko sinä aikana puhunut minulle sanaakaan, paitsi jos kysyin jotakin.»

Agathen näitä kertoessa Ulrich ajatteli: »Oikeastaan hän on kova. Jo lapsena hän saattoi jollakin hiljaisella tavalla olla tavattoman itse-
päinen. Silti hän näyttää mukautuvaiselta ihmiseltä?» Ja yhtäkkiä Ulrichille muistui lumivyöry mieleen. Hän oli kerran ollut vähällä menettää henkensä metsässä, jonka lumivyöry runteli. Se oli pehmeä pilvi lunta, hienoa kuin tomu, mutta vastustamattoman voiman kouriin joutuneena se oli kova kuin olisi vuori syöksynyt alas.

»Sinäkö minulle toimitit sen sähkeen?» hän kysyi.

»Enhän minä, vanha Franz tietenkin! Kaikki sellainen oli järjes-
tetty jo etukäteen. Eikä isä päästänyt minua hoitamaan itseen.

Mies vailla ominaisuuksia on viime vuosisadan suurimpia eurooppalaisia romaaneja, jota on verrattu niin James Joycen kuin Marcel Proustin yrityksiin hahmottaa kokonainen elämätkuva romaanin puitteissa. Sen päähenkilö, lahjakas mutta kyyninen Ulrich nimitetään rappeutuneen ja kuolevan Kakanian valtion ”paralleeliaktiota” valmistelewan komitean pääsihteeriksi. Vain kevyesti peitelty iva ja ironia byrokratiaan tukehtuvaa Itävalta-Unkaria kohtaan on Musilin kehys 1900-luvun ensimmäiselle täysin modernille ihmiskuvulle.

TEOKSEN ON SUOMENTANUT KRISTIINA KIVIVUORI.

KANNEN MAALAUUS Egon Schiele (1890–1918), *Portrait of Gerti Schiele*, 1909 | Öljyväri | Museum of Modern Art, New York, USA | The Bridgeman Art Library • SARJA-ASU: Ville Laihonen | KANSI: Eija Kuusela

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-51623-2